

ČASOPROSTOROVÉ FUNKČNÍ KATEGORIE DŘEVIN

Miloš Pejchal

Dřeviny jsou obvykle nejdůležitějším přírodním prvkem, pomocí kterého zahradní a krajinářská architektura organizuje a ztvárňuje prostor. Zásadní roli při tom hraje čas – čtvrtý rozměr prostoru.

Lze vymezit dřeviny:

- dočasné a
- cílové.

1. Dřeviny dočasné

Žádoucí funkce obvykle podstatně kratší než jejich potenciální délka existence na daném stanovišti.

Žádoucí vlastnosti:

- dobrá prosperita na stanovišti, umožňující uplatnit jejich další žádoucí vlastnosti
- nízká cena sazenic → snadno množitelné a pěstovatelné ve školce
- dobrá přesazovatelnost
- spíše světlomilné → při opožděném odstranění méně potlačují cílové dřeviny než taxony tolerantní ke stínu, případně jsou rozvíjejícími se cílovými dřevinami snadno potlačovány
- snadná odstranitelnost ze stanoviště → omezená pařezová a kořenová výmladnost, omezené samovolné šíření vegetativní či generativní cestou.

Dílčí kategorie vymezené dle jejich primární funkce:

- **Výplňové:** rychlé zformování prostoru do doby, než tuto funkci schopné převzít (pomaleji rostoucí) dřeviny cílové.

Žádoucí vlastnosti:

- rychlý růst, hlavně v mládí.

- **Přípravné:** zlepšení půdních a/nebo mikroklimatických podmínek pro dřeviny cílové.

Žádoucí vlastnosti:

- pionýrské dřeviny
- dobrý meliorační účinek.

- **Sloužící:** žádoucí ovlivnění (Pejchal, 2000):

- **vlastností cílových dřevin**, např. výše nasazená koruna a rovný hladký kmen
- **technologie péče o cílové dřeviny**, např. slouží k rychlému docílení přízemního zápoje mezi cílovými dřevinami vysázenými v konečném sponu, jež postupně konkurenčně slabší dřeviny sloužící samovolně potlačí → odpadá nutnost redukce počtu cílových dřevin v období tzv. rozvojové péče.

Žádoucí vlastnosti:

- přiměřená konkurenceschopnost:
  - dostatečná schopnost potlačovat plevele
  - zpočátku nepotlačovat cílové dřeviny → neměly by růst rychleji než dřeviny cílové
  - později relativně snadno potlačitelné rozvíjejícími se dřevinami cílovými → neměly by přesahovat zřetelně polovinu jejich výšky, spíše světlomilné, bez výrazného vegetativního šíření.

2. Dřeviny cílové

Žádoucí funkce je rovna nebo se významně blíží potenciální délce jejich existence na daném stanovišti.

Kategorie:

- **Základní:** základní role ve formování prostoru dřevinami. Vytváří podstatnou část biomasy dřevinných prvků.

Žádoucí vlastnosti:

- velmi dobrá přizpůsobivost stanovišti, zahrnující, mimo jiné:
  - odolnost vůči možným extrémům klimatu a počasí → především autochtonní taxony, výjimkou některá člověkem silně pozměněná stanoviště
  - odolnost vůči chorobám a škůdcům výrazně ohrožujícím jejich prosperitu
- dostatečná vzrůstnost
- dlouhověkost.
- **Doplňkové:** doplňková role ve formování prostoru dřevinami. Dotváří kompozici, zajišťují dostatečnou proměnlivost a atraktivitu dřevinných prvků.

Žádoucí vlastnosti:

- viz dřeviny základní, požadavky však nemusí být naplněny v plné míře
- atraktivní/zajímavé pro dotváření kompozice.
- **Podrostové:** dotváření interiéru skupin a porostů z (především stromovitých) dřevin základních a doplňkových.

Žádoucí vlastnosti:

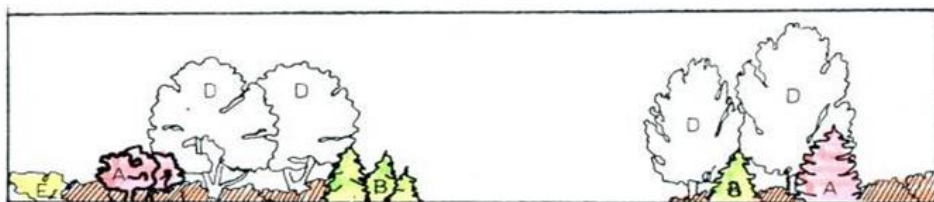
- viz dřeviny doplňkové
- dobrá prosperita v podrostu, mimo jiné jak tolerance k zastínění a intercepci srážek dřevinami hlavního patra, tak snášenlivost jejich konkurence v kořenovém prostoru.

Keře nenacházející se v podrostu někdy vyčleňovány do samostatné kategorie

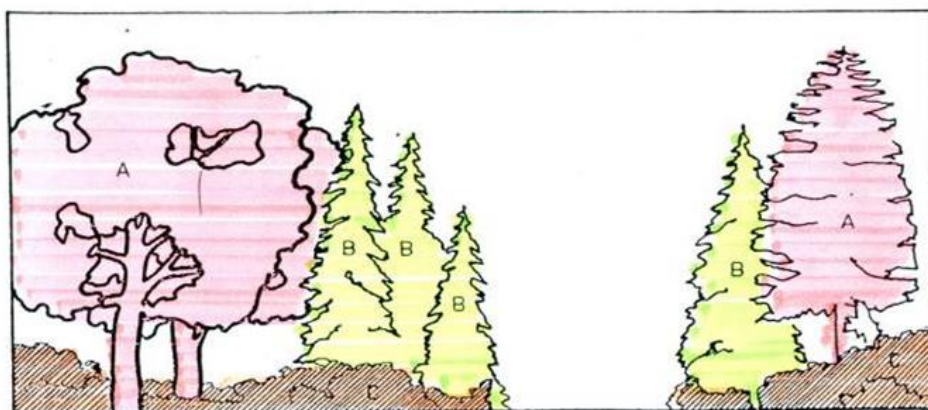
- **křoviny** (Machovec, 1980; Machovec aj., 2000):
  - jinak (až na výjimky) součástí *dřevin doplňkových*
  - možno z nich naopak jako samostatnou kategorii vyčlenit **dřeviny pokryvné** (Hurych, 2003).

Uplatnění časoprostorových funkčních kategorií dřevin

(upraveno dle Machovce, 1982)

Výrazné působení dočasných dřevin výplňových (D) krátce po založení objektu

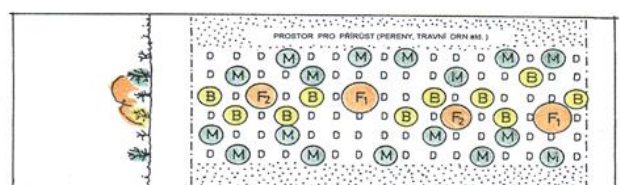

Prostor formují dospělé cílové dřeviny (A, B, C, E), dočasné již odstraněny

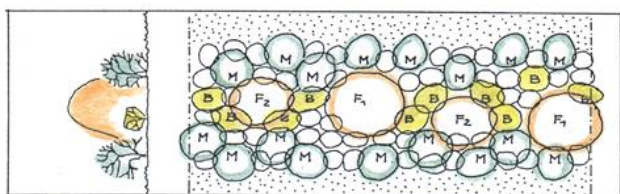
Legenda: A dřeviny základní   C dřeviny podrostové   E křoviny
B dřeviny doplňkové   D dřeviny výplňové

Uplatnění časoprostorových funkčních kategorií dřevin

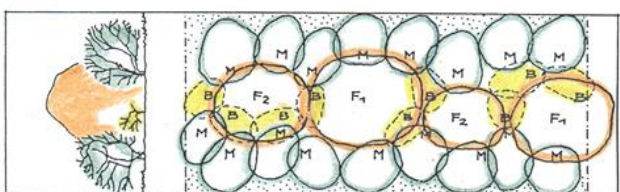
(upraveno dle FLL, 1999)

období výsadby

po 5 – 8 letech

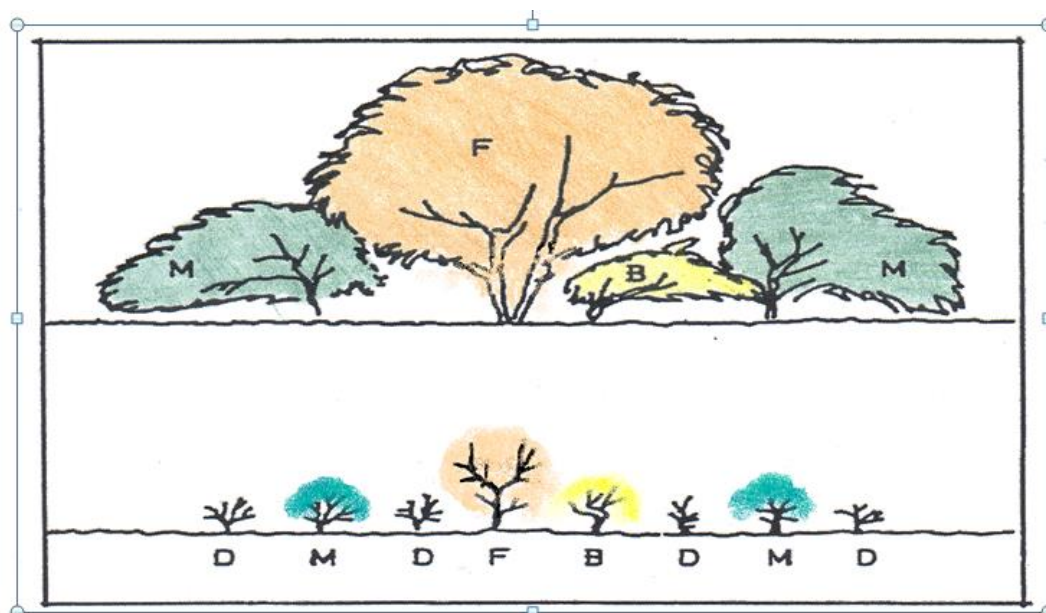

po 12 – 15 letech

Legenda:

- F1, F2 dřeviny základní
- M dřeviny doplňkové
- B dřeviny podrostové
- D dřeviny sloužící

Cílové dřeviny vysázeny v cílovém sponu, prostor mezi nimi vyplnily dočasné dřeviny sloužící, které časem potlačí konkurenčně silnější dřeviny cílové

Dole: krátce po výsadbě přítomny jak cílové (F, M, B), tak dočasné dřeviny (D)
 Nahoře: cílové dřeviny již vzrostly a potlačily dřeviny dočasné

Legenda:

F   dřeviny základní
 M   dřeviny doplňkové

B   dřeviny podrostové
 D   dřeviny sloužící

Relativní pojetí časoprostorových funkčních kategorií dřevin

Jeden taxon může být často uplatněn **ve více kategoriích**, a to **z následujících důvodů**:

- **rozdílné stanovištní podmínky** – např. vrba bílá může být na stanovišti měkkého luhu dřevinou kosterní, mimo něj obvykle již ne
- **rozdílná velikost objektu zeleně, respektive dřevinného prvku** – v malém objektu může být kosterní dřevinou i keř, ve velkém obvykle již ne
- **časová omezenost či naopak neomezenost potřeby existence dřevinného prvku** – v prvním případě může být kosterní dřevinou i krátkověký taxon, ve druhém obvykle ne
- **široký rozsah tolerance ke světlu** – např. lípa srdčitá může být jak dřevinou kosterní či doplňkovou, tak i podrostovou
- **kombinace relativně rychlého růstu a relativní dlouhověkosti** – např. smrk ztepilý může být jak dřevinou kosterní či doplňkovou, tak i výplňovou.

3. Literatura

HURYCH, V. *Okrasné dřeviny pro zahrady a parky*. Praha : Květ, 2003.

MACHOVEC, J. *Sadovnická dendrologie*. Praha : SPN, 1982.

MACHOVEC, J., HRUBÍK, P., VREŠTIAK, P. *Sadovnická dendrológia*. Nitra, SPU v Nitre, 2000.

PEJCHAL, M.: Dřevinné vegetační prvky s výraznou autoregulací v období rozvojové péče. In *Umění spolupráce*. Luhačovice: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu o.s., 2000, s. 49 – 54.

Studijní materiál pro předmět “dendrologie”

© Miloš Pejchal

MENDELU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2016